

YO‘L -TRANSPORT HODISALARINING OLDINI OLISHDA YO‘L HARAKATI QOIDALARINING O‘RNI

ERGASHEV JALOL QURBONOVICH
II TOIFALI MAXSUS FAN O‘QITUVCHISI
“ANIQ VA MAXSUS FANLAR” KAFEDRASI MUDIRI

Annotatsiya: Mazkur maqolada yo‘l-transport hodisalarining oldini olishda yo‘l harakati qoidalarining ahamiyati tahlil qilinadi. Unda inson omili, transport vositalari holati va yo‘l infratuzilmasining o‘zaro bog‘liqligi yoritilib, ayniqsa qoidalarga ongli rioya etish hodisalarini kamaytiruvchi muhim omil sifatida ko‘rsatiladi. Shuningdek, hodisalarining asosiy sabablari tahlil qilinib, ularni bartaraf etish bo‘yicha profilaktik chora-tadbirlar va yo‘l harakati madaniyatini oshirish yo‘llari bayon etiladi. Maqolada yo‘l harakati xavfsizligini ta‘minlashga qaratilgan ilmiy-amaliy tavsiyalar ham keltiriladi.

Kalit so‘zlar: yo‘l-transport hodisasi, yo‘l harakati qoidalari, yo‘l harakati xavfsizligi, inson omili, haydovchi, piyoda, transport vositasi, yo‘l infratuzilmasi, profilaktika, huquqiy madaniyat, xavfsizlik choralar.

“THE ROLE OF TRAFFIC RULES IN PREVENTING ROAD TRAFFIC ACCIDENTS”

ERGASHEV JALOL KURBONOVICH
II CATEGORY SPECIAL SCIENCE TEACHER
HEAD OF THE DEPARTMENT OF
“EXACT AND SPECIAL SCIENCES”

Annotation: This article analyzes the importance of traffic rules in preventing road traffic accidents. It examines the interrelationship between the human factor, the condition of vehicles, and road infrastructure, emphasizing that conscious compliance with traffic rules is a key factor in reducing accidents. Furthermore, the main causes of accidents are analyzed, and preventive measures, as well as ways to improve road safety culture, are discussed. The article also provides scientific and practical recommendations aimed at ensuring road traffic safety.

Keywords: road traffic accident, traffic rules, road safety, human factor, driver, pedestrian, vehicle, road infrastructure, prevention, legal culture, safety measures.

РОЛЬ ПРАВИЛ ДОРОЖНОГО ДВИЖЕНИЯ В ПРЕДОТВРАЩЕНИИ ДОРОЖНО-ТРАНСПОРТНЫХ ПРОИСШЕСТВИЙ

ЭРГАШЕВ ДЖАЛОЛ КУРБАНОВИЧ
ПРЕПОДАВАТЕЛЬ СПЕЦИАЛЬНЫХ
ДИСЦИПЛИН II КАТЕГОРИИ
ЗАВЕДУЮЩИЙ КАФЕДРОЙ «ТОЧНЫЕ
И СПЕЦИАЛЬНЫЕ НАУКИ»

Аннотация: В данной статье анализируется значение правил дорожного движения в предотвращении дорожно-транспортных происшествий. Рассматривается взаимосвязь человеческого фактора, технического состояния транспортных средств и дорожной инфраструктуры, при этом особое внимание уделяется сознательному соблюдению правил как важному фактору снижения аварийности. Также анализируются основные причины ДТП и освещаются профилактические меры, а также пути повышения культуры дорожного движения. В статье представлены научно-практические рекомендации, направленные на обеспечение безопасности дорожного движения.

Ключевые слова: дорожно-транспортное происшествие, правила дорожного движения, безопасность дорожного движения, человеческий фактор, водитель, пешеход, транспортное средство, дорожная инфраструктура, профилактика, правовая культура, меры безопасности

YO'L -TRANSPORT HODISALARINING OLDINI OLISHDA YO'L HARAKATI QOIDALARINING O'RNI

Yo'l harakati xavfsizligi bugungi globallashuv jarayonida jamiyat taraqqiyotining muhim mezonlaridan biri sifatida qaraladi. Transport tizimining jadal rivojlanishi, avtomobillar sonining keskin ortishi va urbanizatsiya jarayonlarining kuchayishi yo'llarda harakat intensivligini oshirib, xavfsizlik masalasini yanada dolzarb holatga keltirmoqda. Shu sababli yo'l harakati xavfsizligi nafaqat texnik yoki huquqiy masala, balki keng qamrovli ijtimoiy muammo sifatida namoyon bo'ladi.

Yo'l-transport hodisalari jamiyatga ko'p qirrali zarar yetkazadi. Avvalo, bu inson hayoti va salomatligiga bevosita tahdid soladi. Har bir sodir bo'lgan hodisa ortida inson taqdiri, oilaviy muammolar va ijtimoiy yo'qotishlar yotadi. Shu bilan birga, YTHlar iqtisodiy zararlarni ham keltirib chiqaradi: transport vositalarining shikastlanishi, davolanish xarajatlari, ishchi kuchining vaqtincha yoki doimiy yo'qotilishi davlat va jamiyat uchun katta moddiy talafot hisoblanadi. Yo'l harakati xavfsizligi darajasi jamiyatning huquqiy madaniyati va intizomi bilan chambarchas bog'liq. Qoidalarga amal qiladigan jamiyatda tartib, mas'uliyat va o'zaro hurmat yuqori bo'ladi. Aksincha, qoidalarga bepisand munosabat hukm surgan muhitda yo'l-

transport hodisalari soni ortib boradi. Shu jihatdan yo‘l harakati qoidalari faqatgina majburiy talablar emas, balki jamiyat madaniyatining muhim ko‘rsatkichidir.

Bundan tashqari, yo‘l harakati xavfsizligi davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Davlat tomonidan qabul qilinayotgan qonunlar, nazorat tizimlari va profilaktik chora-tadbirlar yo‘llarda xavfsizlikni ta‘minlashga xizmat qiladi. Biroq bu jarayonda faqat davlat emas, balki har bir fuqaroning ongli ishtiroki muhim ahamiyatga ega. Chunki yo‘l harakati — bu umumiy makon bo‘lib, unda har bir ishtirokchining xatti-harakati boshqalarning xavfsizligiga ta‘sir ko‘rsatadi.

Zamonaviy sharoitda yo‘l harakati xavfsizligi tushunchasi kengayib, ekologik va psixologik omillarni ham o‘z ichiga olmoqda. Masalan, haydovchining ruhiy holati, stress darajasi, charchoq yoki e‘tiborning susayishi ham yo‘llardagi xavfsizlikka bevosita ta‘sir qiladi. Shu bois xavfsizlikni ta‘minlash kompleks yondashuvni talab etadi. Yo‘l-transport hodisalarining kelib chiqishida turli omillar mavjud bo‘lsa-da, ular orasida inson omili yetakchi o‘rinni egallaydi. Statistik va amaliy kuzatuvlar shuni ko‘rsatadiki, aksariyat hodisalar texnik yoki tabiiy sabablar emas, balki harakat ishtirokchilarining noto‘g‘ri xatti-harakatlari natijasida yuzaga keladi. Bu esa yo‘l harakati xavfsizligini ta‘minlashda insonning bilim darajasi, xulq-atvori va mas‘uliyati hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligini ko‘rsatadi.

Inson omili, avvalo, yo‘l harakati qoidalariga beparvo munosabatda namoyon bo‘ladi. Tezlikni me‘yordan oshirish, svetofor va yo‘l belgilariga amal qilmaslik, noto‘g‘ri joydan yo‘lni kesib o‘tish kabi holatlar eng ko‘p uchraydigan sabablar qatoriga kiradi. Bunday xatti-harakatlar ko‘pincha shoshqaloqlik, e‘tiborsizlik yoki xavfni yetarlicha baholay olmaslik natijasida yuz beradi.

Shu bilan birga, psixologik omillar ham muhim rol o‘ynaydi. Harakat ishtirokchilarining ruhiy holati — asabiylik, charchoq, diqqatning pasayishi yoki ortiqcha ishonch — yo‘ldagi qaror qabul qilish jarayoniga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi. Masalan, shoshilish yoki stress holatida inson tez va noto‘g‘ri qaror qabul qilishi mumkin, bu esa xavfli vaziyatlarni keltirib chiqaradi. Mobil telefonlardan foydalanish, ijtimoiy tarmoqlarga berilib ketish yoki boshqa chalg‘ituvchi omillar tufayli yo‘ldagi diqqat susayadi. Natijada oddiy qoidalarga amal qilmaslik ham jiddiy oqibatlarga olib kelishi mumkin.

Inson omilining yana bir muhim jihati — yo‘l harakati madaniyatining yetarli darajada shakllanmaganligidir. Ba‘zi hollarda qoidalarga amal qilish majburiyat sifatida emas, balki ixtiyoriy holat sifatida qabul qilinadi. Bu esa umumiy tartibning buzilishiga va xavfsizlik darajasining pasayishiga olib keladi. Aslida esa yo‘l harakati qoidalari har bir ishtirokchining hayoti va salomatligini himoya qiluvchi zarur me‘yorlar tizimi hisoblanadi.

Yo‘l harakati qoidalari — bu yo‘llarda harakatni muvofiqlashtiruvchi, xavfsizlikni ta‘minlovchi va turli xavfli vaziyatlarning oldini olishga qaratilgan

kompleks me'yorlar tizimidir. Ularning ahamiyati shundaki, ular faqat tartib o'rnatib qolmay, balki yo'l-transport hodisalarining yuzaga kelish ehtimolini minimal darajaga tushirishga xizmat qiladi. Qoidalar mavjud bo'lgan muhitda har bir harakat ishtirokchisi boshqalarning xatti-harakatini oldindan taxmin qila oladi, bu esa xavfsizlikning eng muhim shartlaridan biridir. Avvalo, yo'l harakati qoidalarining profilaktik roli ularning oldindan ogohlantiruvchi xarakterida namoyon bo'ladi. Masalan, yo'l belgilarining aksariyati xavf haqida oldindan xabar beradi: burilish, tor yo'l, sirpanchiq qoplama yoki piyodalar o'tish joyi kabi belgilar haydovchi va boshqa ishtirokchilarga ehtiyot choralari ko'rish imkonini yaratadi. Agar ushbu ogohlantirishlar e'tiborga olinsa, ko'plab hodisalarning oldini olish mumkin bo'ladi.

Qoidalarining yana bir muhim jihati — ular harakatni qat'iy tartibga soladi. Kesishmalarda ustuvorlik qoidalari, harakat yo'nalishlari, qatnov qismini bo'lish, navbat bilan o'tish tartibi kabi me'yorlar yo'llarda tartibsizlikning oldini oladi. Masalan, "yo'l berish" tamoyili amal qilinadigan joylarda har bir ishtirokchi o'z navbatini biladi va bu to'qnashuv ehtimolini kamaytiradi. Aksincha, ushbu qoidalar buzilgan holatda yo'llarda xaos yuzaga keladi. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, eng ko'p buziladigan qoidalar aynan eng muhim xavfsizlik talablariga tegishlidir. Jumladan, tezlikni me'yoridan oshirish keng tarqalgan muammo bo'lib, u hodisalarning og'irlik darajasini keskin oshiradi. Tezlik oshgani sari insonning reaksiya vaqti yetarli bo'lmaydi, to'xtash masofasi uzayadi va nazorat yo'qoladi. Shu sababli tezlikni nazorat qilish qoidalari profilaktikaning asosiy vositasi hisoblanadi shuningdek, yo'l belgilariga va chiziqlariga amal qilmaslik ham dolzarb muammolardan biridir. Belgilar harakatni boshqaruvchi "til" vazifasini bajaradi, ammo ularga e'tibor berilmasa, bu tizim ishlamay qoladi. Masalan, qatnov qismini ajratuvchi chiziq'larga amal qilmaslik qarama-qarshi yo'nalishdagi harakat bilan to'qnashuv xavfini oshiradi.

Piyodalar bilan bog'liq qoidalar ham profilaktik ahamiyatga ega. Belgilangan joylardan foydalanmaslik yoki yo'lni noto'g'ri kesib o'tish boshqa ishtirokchilar uchun kutilmagan vaziyatni yuzaga keltiradi. Bu esa yo'l harakati tizimining muvozanatini buzadi. Yana bir muhim jihat — harakat ishtirokchilarining o'zaro hurmat va mas'uliyatga asoslangan xulq-atvoridir. Yo'l harakati qoidalari faqat yozma me'yorlar emas, balki amaliy madaniyatni ham o'z ichiga oladi. Masalan, yo'l berish, navbatni kutish, boshqalarning harakatini inobatga olish kabi odatlar xavfsizlikni mustahkamlaydi.

Bugungi kunda qoidalar bajarilishini ta'minlashda zamonaviy nazorat tizimlari ham muhim rol o'ynamoqda. Video kuzatuv kameralar, avtomatik jarima tizimlari va raqamli monitoring vositalari qoidabuzarliklarni kamaytirishga xizmat qilmoqda. Biroq texnik nazorat qanchalik kuchli bo'lmasin, asosiy omil baribir insonning ongli ravishda qoidalarga amal qilishidir.

Yo‘l-transport hodisalarining oldini olishda faqat qoidalarini ishlab chiqish yoki jazoni kuchaytirish yetarli emas. Eng muhim masala — yo‘l harakati madaniyatini shakllantirishdir. Chunki qoidalar qanchalik mukammal bo‘lmasin, agar ular ongli ravishda bajarilmasa, amaliy natija bermaydi. Shu bois bugungi kunda yo‘l harakati xavfsizligi masalasi inson ongiga ta‘sir etish, xulq-atvorni o‘zgartirish va mas‘uliyat hissini shakllantirish bilan chambarchas bog‘liq holda qaralmoqda avvalo, yo‘l harakati madaniyati deganda, har bir ishtirokchining yo‘lda o‘zini tutish qoidalarini nafaqat bilishi, balki ularga ichki ehtiyoj sifatida amal qilishi tushuniladi. Bu — majburiyatdan ongli tanlovga o‘tish demakdir. Masalan, yo‘lni belgilangan joydan kesib o‘tish yoki navbatni kutish faqat jarimadan qo‘rqish emas, balki boshqalarning hayotiga hurmat sifatida bajarilishi kerak.

Ta‘lim tizimi bu jarayonda muhim o‘rin tutadi. Yo‘l harakati qoidalarini o‘rgatish faqat nazariy bilim berish bilan cheklanib qolmasligi, balki real hayotiy vaziyatlarga asoslangan amaliy mashg‘ulotlar bilan boyitilishi lozim ayniqsa, yoshlar orasida erta yoshdan boshlab to‘g‘ri xulq-atvorni shakllantirish kelajakda xavfsiz jamiyatni yaratishning eng samarali yo‘lidir. Oilaviy tarbiya ham bu borada hal qiluvchi omillardan biridir. Farzandlar ko‘pincha kattalarning xatti-harakatini takrorlaydi. Agar ota-onalar yo‘l qoidalariga amal qilsa, farzandlarda ham shunday odat shakllanadi. Aksincha, kattalarning beparvoligi bolalarda noto‘g‘ri tushunchalarni paydo qiladi. Axborot texnologiyalaridan foydalanish alohida ahamiyat kasb etmoqda. Ijtimoiy tarmoqlar, mobil ilovalar, interaktiv platformalar orqali yo‘l harakati xavfsizligini targ‘ib qilish samarali natijalar bermoqda. Qisqa videoroliklar, real hodisalarga asoslangan misollar va ijtimoiy kampaniyalar inson ongiga kuchli ta‘sir ko‘rsatadi. Bu esa qoidalarga nisbatan befarqlikni kamaytiradi.

Bundan tashqari, motivatsion yondashuv ham muhim hisoblanadi. Faqat jazolash emas, balki rag‘batlantirish tizimini ham joriy etish zarur. Masalan, qoidalarga rioya qiluvchi fuqarolarni e‘tirof etish, ijobiy namuna sifatida ko‘rsatish orqali jamiyatda sog‘lom muhitni shakllantirish mumkin.

Yo‘l harakati xavfsizligini kompleks yondashuv asosida tashkil etishdir. Bu yerda davlat organlari, ta‘lim muassasalari, ommaviy axborot vositalari va jamoatchilik birgalikda harakat qilishi lozim. Har bir tizim o‘z vazifasini to‘g‘ri bajargan taqdirdagina umumiy natijaga erishish mumkin bo‘ladi.

XULOSA

Yo‘l-transport hodisalari bugungi kunda jamiyat oldida turgan eng jiddiy muammolardan biri bo‘lib qolmoqda. Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, hodisalarning asosiy qismi texnik kamchiliklardan emas, balki inson omili — e‘tiborsizlik, beparvolik, shoshqaloqlik va qoidalarga ongli ravishda amal qilmaslik natijasida yuzaga kelmoqda. Eng xavotirli jihati shundaki, ko‘plab qoidabuzarliklar oddiy va oldini olish mumkin

bo‘lgan holatlar bilan bog‘liq. Hozirgi kunda eng ko‘p uchrayotgan muammolar qatoriga tezlik me‘yorlarini buzish, yo‘l belgilariga amal qilmaslik, svetofor talablarini e‘tiborsiz qoldirish, yo‘lni noto‘g‘ri kesib o‘tish hamda umumiy yo‘l madaniyatining pastligi kiradi. Ayrim hollarda esa qoidabuzarliklar bexosdan emas, balki ataylab sodir etilmoqda. Bu esa masalaning nafaqat bilim, balki munosabat va mas‘uliyat bilan bog‘liqligini ko‘rsatadi.

Shu bois yo‘l-transport hodisalarining oldini olish uchun quyidagi kompleks choralarni amalga oshirish zarur: yo‘l harakati qoidalarini chuqur o‘rgatish va amaliy ko‘nikmalarni shakllantirish; har bir ishtirokchida shaxsiy mas‘uliyat va xavfsizlik madaniyatini rivojlantirish; ta‘lim muassasalarida yo‘l harakati xavfsizligi bo‘yicha tizimli dars va treninglarni yo‘lga qo‘yish; ommaviy targ‘ibot ishlarini kuchaytirish, real hayotiy misollar orqali ongga ta‘sir qilish; zamonaviy nazorat va monitoring tizimlaridan samarali foydalanish; qoidalarga amal qilganlarni rag‘batlantirish, ijobiy muhit yaratish.

Eng muhim jihat shundaki, yo‘l harakati xavfsizligi tashqi nazorat bilan emas, balki ichki intizom orqali ta‘minlanadi. Bugungi kunda yo‘l harakati qoidalarini qo‘pol tarzda buzib ijtimoiy faollik yigayotgan bloggerlarning ham jazoga tortilishi hodimlarning yetarli tarzda faoliyat olib boryatkanidan darak beradi. Har bir inson yo‘lda o‘z harakati bilan boshqalarning hayotiga ta‘sir ko‘rsatishini anglab yetishi kerak.

Xulosa qilib aytganda, yo‘l-transport hodisalarining oldini olish — bu faqat qoidalar yoki jazolar masalasi emas, balki jamiyat madaniyati, tarbiyasi va umumiy mas‘uliyat darajasi bilan bog‘liq murakkab jarayondir. Aynan shu omillar uyg‘unlashgandagina yo‘llarda haqiqiy xavfsizlikni ta‘minlash mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. O‘zbekiston Respublikasi “Yo‘l harakati xavfsizligi to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2013.
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining yo‘l harakati qoidalarini tasdiqlash to‘g‘risidagi qarori. – Toshkent, so‘nggi tahrir.
3. O‘zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi. Yo‘l harakati xavfsizligi bosh boshqarmasi ma‘lumotlari va statistik hisobotlari.
4. Yo‘l harakati qoidalari (YHQ) – amaldagi rasmiy nashr. – Toshkent.
5. Abduqodirov A. Yo‘l harakati xavfsizligi asoslari. – Toshkent: “Fan va texnologiya”, 2020.
6. Karimov Sh. Transport xavfsizligi va boshqaruvi. – Toshkent, 2019.